

Силабус
навчальної дисципліни
«Сучасна українська мова (Розділи: Морфеміка.
Словотвір)»
2025-2026 навчальний рік

Освітні програми Середня освіта (українська мова і література). Практична психологія
Середня освіта (українська мова і література). Англійська мова
Спеціальність 014.01 Середня освіта (українська мова і література)
Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Викладач	Валентина ЮНОСОВА
Посилання на сайт	http://bdpu.org/faculties/ffsk/structure-ffsk/kaf-ukr-mova/composition-kaf-ukr-mova/yunosova/
Контактний тел.	0665323492
Е-mail викладача:	yunosova@i.ua
Графік консультацій	Індивідуально, із застосуванням дистанційних технологій

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
4 /120	20	20	80	екзамен

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: морфеміка, морфема, морф, аломорф, префікс, суфікс, постфікс, конфікс, уніфікс, усічення (елізія), інтерфіксація, нарошення, накладання (інтерференція), способи словотворення, твірна основа, словотвірний тип, словотвірна модель.

Мета та предмет курсу: ознайомити здобувачів з основними теоретичними положеннями та поняттями морфеміки і словотвору сучасної української мови, навчити визначати функції значущих частин слова (морфеміка) та способи творення слів (словотвір).

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечити засвоєння здобувачами основних принципів виділення морфем та особливостей їх класифікації;
- навчити визначати засоби і способи творення похідних слів;
- виробити навички морфемного та словотвірного аналізу слів сучасної української мови.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати**:

- визначення основних термінів морфеміки та словотвору;
- типи морфем та їх класифікації;
- закономірності сполучуваності морфем у межах слова;
- історичні зміни в морфемній будові слова;
- основні морфонологічні явища та їх особливості;
- морфологічні та неморфологічні способи творення слів;
- структуру морфемного та словотвірного аналізу слів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти**:

- виділяти в слові морфеми та аналізувати їх;
- виявляти історичні зміни в морфемній структурі слова, з'ясовувати їх причини;
- пояснювати морфонологічні процеси в словах;
- розрізняти види основ та аналізувати їх;
- розмежовувати засоби словотворення, формотворення та словозміни;
- визначати способи творення слів;
- групувати слова в словотвірні типи;
- будувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда;
- виконувати морфемний та словотвірний аналіз слів.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з української мови та літератури, педагогіки, психології, теорії та методики навчання й характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в ЗЗСО. ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях. ЗК 02. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності. ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю. ФК 01. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину української мови та літератури. ФК 02. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їхні мовно-комунікативні вміння й	РН 02. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їхні мовно-комунікативні уміння й навички засобами української мови, української літератури, інтегрованого навчання. РН 03. Називає й аналізує методи цілевизначення, планування та проєктування процесів навчання української мови, викладання української літератури й виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їхніх освітніх потреб; класифікує форми, методи й засоби навчання української мови, викладання української літератури в ЗЗСО. РН 07. Демонструє знання основ фундаментальних і прикладних наук(української мови та літератури), оперує базовими категоріями та поняттями. РН 08. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців,

навички в українськомовній і літературній освіті. ФК 03. Здатність здійснювати цілевизначення, планування та проєктування процесів навчання української мови та літератури, виховання учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання й розвитку учнів. ФК 04. Здатність формувати й розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами української мови, української літератури та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення. ПК 01. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови та літератури в практиці навчання української мови й викладання літератури в ЗЗСО. ПК 02. Здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовленнєву компетентність у процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовленнєвої поведінки в різних комунікативних контекстах. ПК 03. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й створення зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку мовлення здобувачів освіти в процесі говоріння й підготовки творчих робіт.	так і для широкого загалу державною та іноземною мовами. ПРН 01. Знає сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні. ПРН 02. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; порівнює мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності. ПРН 03. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти). ПРН 04. Володіє навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування здобувачів освіти – компетентних мовців. ПРН 06. Використовує гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.
---	--

Зміст курсу:

Тема 1. Морфеміка як розділ науки про мову. Морфеміка як рівень мовної системи та розділ мовознавства. Морфема як основна двопланова одиниця мови. Морфема, морф і аломорф. Варіанти морфем. Співвідношення морфем: омонімія, синонімія, антонімія морфем.

Тема 2-3. Морфемна структура слова. Структурні типи морфем сучасної української літературної мови. Корінь слова. Позиційні типи афіксів (префікс, суфікс, постфікс, конфікс, уніфікс). Флексія. Словотвірні та формотвірні афікси. Поняття асемантеми (інтерфікса). Типи інтерфіксів. Афіксоїди. Типи морфем: за значенням (семантичні, лексико-граматичні,

граматичні); за структурою (однофонемні і багатofонемні; вокалічні, консонантні і змішані); за продуктивністю (продуктивні і непродуктивні); за походженням (питомі і запозичені).

Тема 4. Основа слова. Історичні зміни в морфемній будові слова. Основа слова, її характеристика: похідна/непохідна, вільна/зв'язана, проста/складна, відкрита/закрита, суцільна/перервана. Подільність основ. Історичні зміни в морфемній будові слова.

Тема 5. Морфонологія і морфонологічні процеси. Морфонологія і поняття морфонеми. Морфонологічні явища: чергування (альтернація), усічення (елізія), інтерфіксація, нагослення, накладання (інтерференція), наголос.

Тема 6. Словотвір як учення про творення слів. Словотвір як розділ науки про мову. Об'єкт і завдання словотвору. Зв'язки словотвору з іншими лінгвістичними науками. Похідна і твірна основи. Словотвірна база і словотвірний формант. Семантичні відношення між мотивуючим та мотивованим словами. Словотвірне значення як вираження мотиваційних відношень.

Тема 7. Основні одиниці словотвору. Словотвірна пара як одиниця словотвору. Основні ознаки словотвірного типу. Будова словотвірного ланцюжка. Структура словотвірного гнізда.

Тема 8-9. Морфологічні способи словотвору. Поняття про способи словотвору. Класифікація способів словотвору. Морфологічні способи словотвору: афіксальні способи: суфіксальний, нульова суфіксація (безафіксний), префіксальний, суфіксально-префіксальний, флексивний, постфіксальний. Складання як спосіб словотвору (осново- і словоскладання, аббревіація).

Тема 10. Неморфологічні способи словотвору. Морфолого-синтаксичний спосіб. Конверсія. Субстантивація. Ад'єктивація. Проніміналізація. Лексико-семантичний спосіб і його відмінність від усіх інших способів творення нових слів. Лексико-синтаксичний спосіб словотвору.

Методи навчання: словесні (лекція, бесіда, навчальна дискусія), наочні (спостереження, ілюстрування), практичні (вправи різних типів, комплексні контрольні завдання), індивідуальна дослідницька робота студентів.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): від студента очікується здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проектор, екран / інтерактивна дошка.

Система оцінювання та вимоги:

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролів. Підсумкова оцінка є сумою балів набраних під час поточного та підсумкового контролів і вираховується за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять. При оцінюванні на практичних заняттях враховується активна участь студентів у занятті, здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи.

Підсумковий контроль відбувається у формі іспиту.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного контролю в балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю	Частина підсумкової оцінки у балах	Підсумкова оцінка
--------------	---	------------------------------------	-------------------

	балах		
Поточний контроль		50	100
Практичні заняття	35		
Самостійна робота	15		
Підсумковий контроль		50	
Екзамен:	50		

Таблиця 2. Розподіл набраних студентом балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	FX	F	E	D	C	B	A
ПЗ 1	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 2	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 3	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 4	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 5	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 6	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 7	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 8	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 9	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
ПЗ 10	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
Максимальна кількість набраних балів	5	10	15	20	25	30	35

Таблиця 3. Розподіл набраних студентом балів під час поточного контролю (самостійна робота)

Види робіт	Кількість набраних балів						
	FX	F	E	D	C	B	A
CP 1	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 2	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 3	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 4	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5

CP 5	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 6	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 7	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 8	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 9	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
CP 10	0,4	0,6	0,8	1	1,2	1,4	1,5
Максимальна кількість набраних балів	4	6	8	10	12	14	15

Таблиця 4. Розподіл набраних студентом балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	незадовільно		задовільно		добре		відмінно
	F	FX	E	D	C	B	A
Екзменаційне питання 1	7	9	10	10	13	15	16
Екзменаційне питання 2	7	9	10	10	13	15	16
Екзменаційне завдання 3	6	9	10	12	13	15	18
Максимальна кількість набраних балів	20	27	30	32	39	45	50

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання і вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 3. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)

58-64	задовільно		D (задовільно)
50-57			E (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Базова

1. Костусяк Н. М. Морфеміка, словотвір, морфологія української мови: методичні рекомендації. Луцьк: Надстир'я, 2022. 80 с.
2. Лаврінець О. Я., Симонова К. С., Ярошевич І. А. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 524 с.
3. Пономаренко С. Сучасна українська мова : Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія : навчальний посібник / відп. ред. О. В. Крутоголова. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 300 с.
4. Рудь О. М. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навчально-методичний посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 183 с.
5. Строкаль О. Сучасна українська мова, Морфемологія і словотвір : методичні рекомендації з дисципліни. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2025. 44 с.

Допоміжна

1. Алексієнко Л.А., О. М. Зубань О. М. , І. В. Козленко І. В. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 524 с.
2. Бойко В. М. Граматика української мови: Морфеміка. Словотвір. Морфологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2014. 248 с.
3. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 184 с.
4. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1999. 208 с.
5. Грещук В. В. Словотвір у сучасній науковій парадигмі. *Студії з українського мовознавства*: вибрані праці. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. С. 19–28.
6. Карпенко Ю. О. Способи словотвору: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 336 с.
7. Кислюк Л. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
8. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація: монографія. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
9. Лесюк М. П. Словотвір у інтерпретації Василя Сімовича. *Актуальні проблеми українського словотвору*. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 140–151.

10. Сікорська З. С. Сучасна українська мова. Словотвір і морфеміка. Луганськ: Альма матер, 2000. 174 с.
11. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін. ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
12. Хрустик Н. М., Хаценко Л. І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 136 с.

Словники

1. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови початку ХХІ століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. 157 с.
2. Головашук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. Київ: Либідь, 1995. 192 с.
3. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2002. 912 с.
4. Нелюба А. Лексико-слововірні інновації (1983–2003): словник. Харків, 2004. 136 с.
5. Полюга Л. М. Словник українських морфем. Львів: Світ, 2001. 448 с.
6. Словник лінгвістичних термінів / Укл. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ, 1985.
7. Словник труднощів української мови / За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ, 1989.
8. Словник української мови: В 11 т. Київ, 1970-1980.
9. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Довіра, 2001.

12. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)
3. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.mova.info>)
4. Google Академія (<https://scholar.google.com>)
5. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.rozum.org.ua>)
6. Портал української мови та культури (<http://www.slovnyk.net>)